

FATABUREN

Nordiska museets och Skansens årsbok

FATABUREN

NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK

1964

Redaktion:

GÖSTA BERG · SAM OWEN JANSSON

MARSHALL LAGERQUIST

Redaktör: Marshall Lagerquist

Omslagets färgbild visar det halländska julbordet, som traditionellt står dukat under helgen i Oktorpsgårdens ryggåstuga på Skansen. Se Kerstin Sjöqvists uppsats Kulturbistorisk jul på Skansen i denna årsbok.

Das Umschlagbild zeigt eine rekonstruierte alte Weihnachtstafel aus der Provinz Halland in Südwestschweden. Zu jedem Weihnachtsfest wird diese Tafel in dem Rauchstubenhaus des halländischen Oktorpshofes, welcher im Jahre 1896 im Freilichtmuseum Skansen wiedererrichtet wurde, gedeckt. Siehe den Aufsatz Kulturgeschichtliches Weihnachtsfest auf Skansen von Kerstin Sjöqvist in diesem Jahrbuch.

Tryckt hos Boktryckeri Aktiebolaget Thule, Stockholm 1964
Klichéerna från Grohmann & Eichelberg AB, Stockholm

pany had offices with living quarters and warehouses in the 18th century. The painting gives a clear picture of the strictly confined world where the Europeans had to live under singular conditions and carry on their hazardous trade with the Chinese merchants. Paintings of this kind are not so unusual. This acquisition is painted in oils on canvas, and was thus probably painted by a European. The beautiful frame, however, decorated in gold and black lacquer, is undoubtedly Chinese, which seems to indicate that the picture was painted on the spot.

DALMÅLNINGAR FRÅN HÄRJEDALEN

I september 1962 erbjöds Nordiska museet av Evert Sundien i Lillhärdal att tillvarataga en serie dalmålningar från 1820 i ett av rummen å hemmanet Kyrkbyn 7, Lillhärdal. Målningarna måste bort på grund av planerade reparationer. Interiören var känd av museet genom fotografi från omkring 1904, då det härjedalska hemmanet gick under namn av Gamla gästgivaregården. I november 1962 gjordes en undersökning på platsen, då målningssviten i sin helhet fotograferades, och i april följande år uppdrogs åt konservator Arne Bohman, Frösön, att sörja för nedtagningen. Det gällde att först plocka bort ett stort antal pappspik, som hade tjänat att fästa ett pappunderlag för sena tapeter, och sedan försiktigt lossa målningarna från väggen utan att färgen skadades. I brev berättar konservatorn om sina vedermödor vid målningarnas nedtagande. De har i Nordiska museet åsatts inv.nr 265.523—535.

Dalmålningarna, som suttit i den lilla kammaren 1 tr. upp i fd. gästgivaregården, har sitt intresse både genom att vara verk av flera i sin konstart framstående målare och genom de slutsatser man kan dra av deras placering och förekomst.

Fem av dem är ungdomsverk av Kers Erik Jönsson (1802—1851) i Lima by i Leksand. De är alla på papper och av samma storlek, ca 115 × 65 cm, med motiven återgivna i höjdformat. I ordning efter sin ursprungliga placering i kammaren och med början på fönsterväggen och sedan medsols återger de följande

motiv: Bebådelsen (endast högra delen med kurbits och signaturen EJS 1820 i behåll), David slår Goliat med slungan, David hugger huvudet av Goliat, Bileams åsna, Kvinnorna vid Kristi grav. Särskilt det tredje och femte motivet kännetecknas av en enkel men originell tolkning. Jätten Goliat ligger utsträckt på marken i hela sin längd, och David i hög hatt svingar sin väldiga sabel för hugget — det är en ovanlig utformning av det gammaltestamentliga motivet, gjord med både humor och elegans. De tre kvinnorna vid Kristi grav kommer i rad efter varandra med sina salvburkar i händerna. Solen på påskdagens morgon "dansar" redan över bergskanten, men stenen är framvältad för gravdörren. Denna är omfattad av dörrfoder och tecknad som en tjärstruken dörr med snedverk av typisk allmogekaraktär.

Största intresset tilldrar sig dock ur konstnärlig synpunkt teckningen av kurbitsen på samtliga målningar. De har alla det smala fotfäste, som utmärker denne dalmålares ungdomsarbeten, och föranleder en datering till 1820 av samtliga hans målningar i Gamla gästgivaregården i Lillhärdal. Om detaljen se utförligare författarens uppsats *Tidiga dalmålningar* av Kers Erik Jönsson i tidskriften *Folk-Liv* 1943, sid. 91.

I interiören ingår även — längst t. h. på fönsterväggen — en kunglig ryttare målad av Jufwas Anders Ersson (1757—1834) i Ullvi by i Leksand samt åtta väggfält av olika bredd och längd med enbart kurbitsmålning. På ett av fälten står årtalet för tillkomsten, 1848, men upphovsmannen till dem är en tredje målare, påverkad av dalmåleriet men därför ingalunda i släkt med de båda förstnämnda dalkarlarna utan snarare norrlänning. Hans kurbitser är i färg och teckning av annat slag, grälla och utan den karakteristiska stringens i teckningen som utmärker de genuina dalmålarnas verk vid denna tid. Med tillgång till de äldre dalmålningarna har denne konstnär svarat för kammarens helhetsdekorer 1848. Jag har spårat honom i liknande uppdrag på andra håll i Norrland, så t.ex. i Hamrånge socken i Gästrikland.

Vid lossandet av målningarna från väggen anträffades ytterligare två dalmålningar, verk från 1825 av en fjärde konstnär, en rättvikare. De utgjorde förstklassiga tolkningar av motiven Vingårdsmannen och Tobit, hade vänts mot varandra och klistrats

Två dalmålningar av den unge Kers Erik Jönsson daterade 1820 och anträffade i Gamla gästgivaregården, Kyrkbyn, Lillhärdal, Härjedalen. Den t. v., varav endast det avbildade stycket återstår, har återgivit Marias bebådelse av ängeln (Luk. 1), den andra visar David och Goliath (1 Sam. 17).

samman samt fastgjorts med bildsidan mot väggen för att utgöra underlag för målningarna 1848.

Från samma år 1820 finns sju målningar av Kers Erik Jönsson i en större interiör i Halvarsgårdarna i Sellnäs, Stora Tuna socken i Dalarna, tillsammans med lika många av en äldre leksandsmålar Erik Andersson i Ullvi. Denna en gång så ståtliga interiör är numera demolerad och de enskilda väggfälten spridda på olika ägare. Även från andra delar av Dalarna finns målningar av Kers Erik Jönsson från år 1820. Förhållandet belyser dalmålningens egenskap av att redan vid denna tid vara en handelsvara. Ett "nedslag" av en dalmålning av en viss konstnär kan därför icke utan vidare tagas till intäkt för att han personligen varit på platsen och där utfört sitt verk. När konstarten under 1800-talets förra hälft blir känd och uppskattad runtomkring i Dalarna och grannlandskapen, utlöser detta även en ökad aktivitet *hemma* i målarstugorna. Dalmålningarna var behändiga ting att i rullar föra med sig på arbetsvandringarna, och den som saluhöll dem behövde ingalunda vara identisk med tillverkaren.

Svante Svärdström

Summary

Dalecarlian Paintings from Härjedalen.

Last year the Nordiska museet collected a number of Dalecarlian paintings from the village near the church of Lillhärda. Five of them are early works with biblical motifs by Kers Erik Jönsson, painted in 1820, two are the works of an anonymous painter from Rättvik, painted in 1825, while one, depicting a royal horseman, was painted by Jufwas Anders Ersson († 1834). A fourth painter — possibly not from Dalecarlia — who had access to these paintings, decorated eight wall-panels with stylized floral urns in 1848. The author draws attention to the fact that paintings by Kers Erik Jönsson dated 1820 are found in many places, which confirms his opinion that many painters from Dalecarlia painted in their own homes, and that they, or other persons peddled these paintings to the farmers in whose houses they have been found today.